

A Selva Negra

Santiago de Compostela

CONCELLO DE
SANTIAGO

Concellaría do Medio Ambiente
Parques e Xardíns

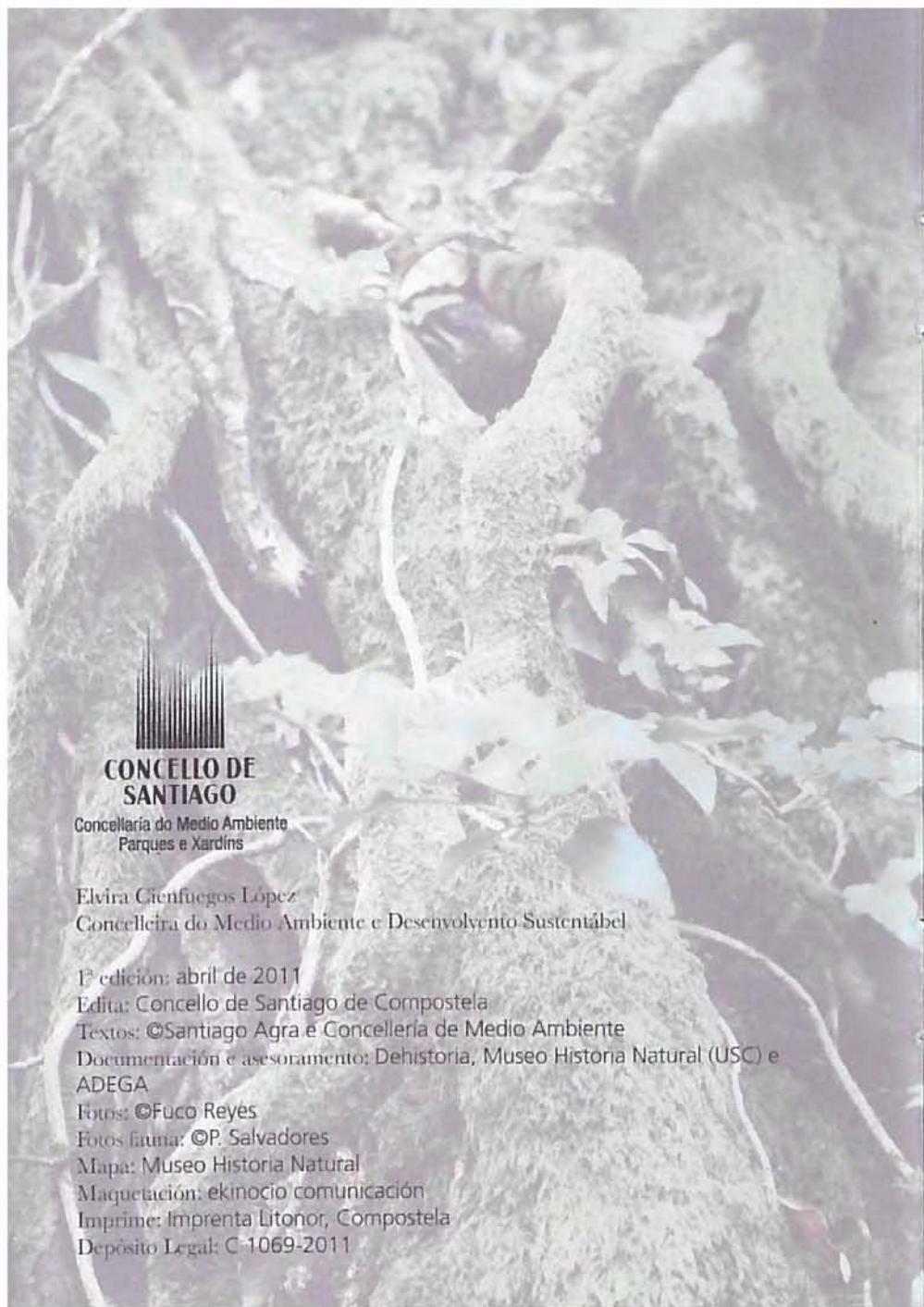
Compostela
VIVA

www.compostelaviva.org

Parques de Santiago de Compostela

4

CONCELLO DE
SANTIAGO

Concellaría do Medio Ambiente
Parques e Xardíns

Elvira Cienfuegos López
Concellaria do Medio Ambiente e Desenvolvemento Sustentábel

1ª edición: abril de 2011

Edita: Concello de Santiago de Compostela

Textos: ©Santiago Agra e Concellería de Medio Ambiente

Documentación e asesoramiento: Dehistoria, Museo Historia Natural (USC) e

ADEGA

Fotos: ©Fuco Reyes

Fotos fauna: ©P. Salvadores

Mapa: Museo Historia Natural

Maquetación: ekinocio comunicación

Imprime: Imprenta Litonor, Compostela

Depósito Legal: C 1069-2011

introducción

A Selva Negra é unha ampla finca (22 Has) nas abas do Monte Pedroso, entre a Granxa do Xesto e o lugar de Bar de Abaixo.

Grazas á súa adquisición polo Consorcio de Santiago, este espazo volve a ser patrimonio do Concello logo de estar en mans privadas desde finais do século XIX.

Recupérase así para a cidadanía un espazo que ten para moitos veciños e veciñas certo sabor a misterio e moita carga de lendas e de historias, asociadas á frondosidade da carballeira, a romarías, ás minas de auga.... O certo é que a historia do lugar é rica e de moito interese, mesmo desde o punto de vista científico, xa que, cando menos desde 1911, foi un refe-

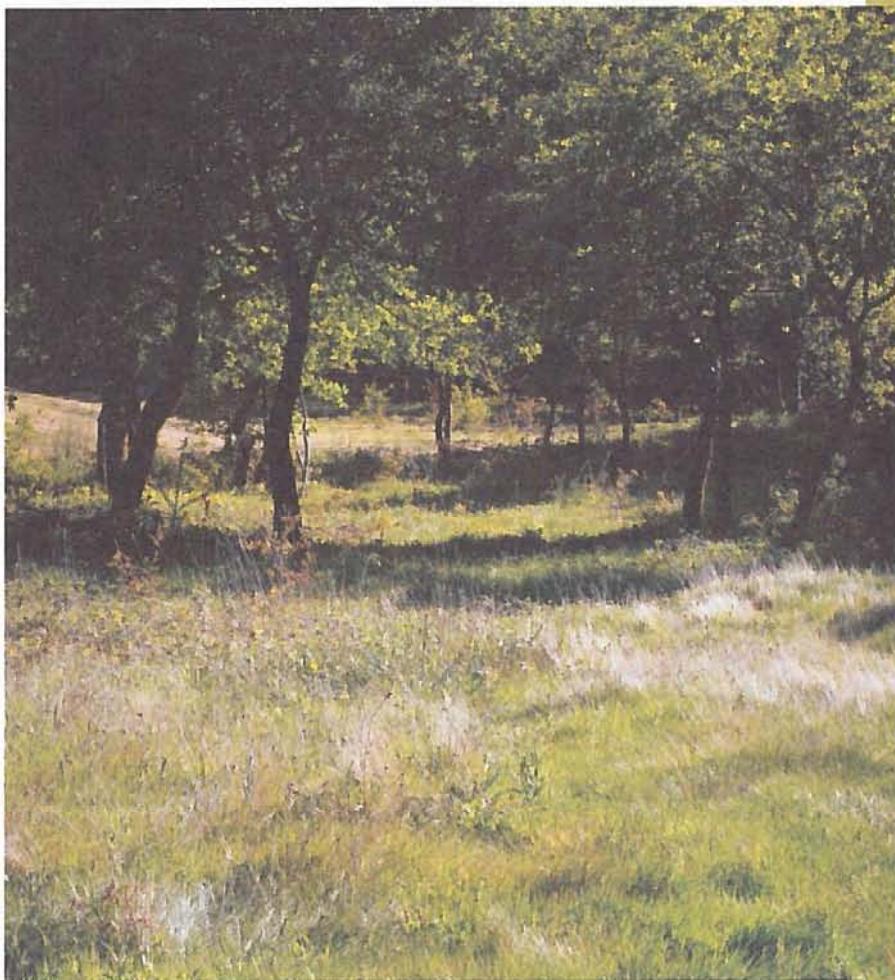
rente local nos traballos de investigación dos campos da bioloxía e da xeoloxía.

O terreo forma unha valgada rodeada de muros de pedra que lindan con camiños.

Conta hoxe a Selva Negra cunha densa rede de camiños ciclables e de sendeiros peonís, salpicados de paneis informativos, que permiten gozar do espazo e coñecelo mellor.

A estrada que vai a Figueiras divídea en dúas, e nas dúas bandas hai prados e carballeiras vedrañas. A auga, ás veces soterrada, conforma logo o regato de Bar, percorre a finca, e, despois de recoller as augas da fonte da parte baixa, remata por se xuntar co río Sarela.

Pódese acceder á Selva Negra de moitas maneiras. As dúas más comúns son desde a estrada a Figueiras, a altura do km 1, onde está a entrada principal e más característica da finca, e desde a parte alta, lindante coa Granxa do Xesto, que conta con aparcamento público.

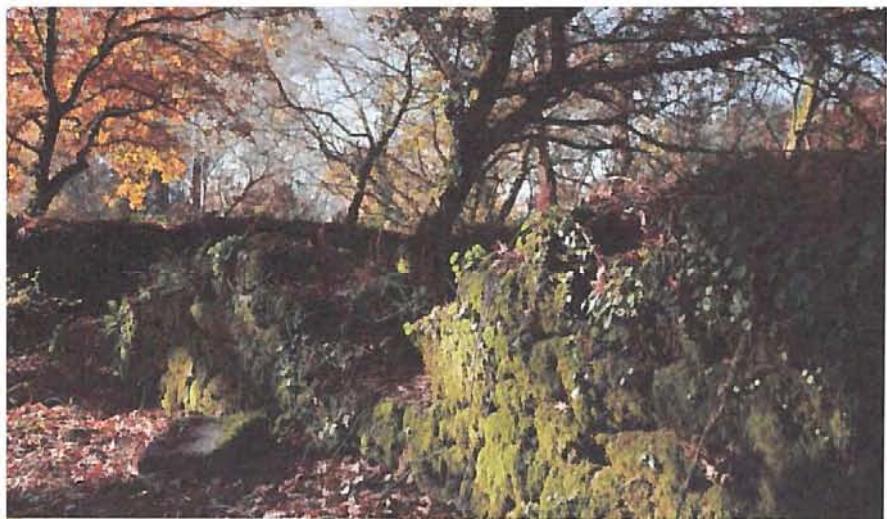
as orixes do parque

A historia deste parque comeza no século XVII cando por orde do Concello a veciñanza das parroquias de Marrozos, Aríns e o Eixo trouxo trinta carballos ao lugar de Bar, xunto á chamada Fonte do Cardeal Espínola, para adornala e dar comodidade aos visitantes.

A Selva Negra, que recibe ese nome desde hai case douscentos anos, era daquela un bosque municipal onde acudían os veciños e veciñas a recoller leña e pastos, e permaneceu así até que no século XIX pasou a mans privadas.

Malia a este cambio, a Selva Negra seguiu a ser un dos espazos de lecer preferidos da xente de Compostela, e chegou a inspirar a autores como o poeta Antonio Francisco de Castro.

A literatura, oral e escrita, recolleu as lendas que corren arredor deste parque, ao que axudaba a espesura do bosque que nel existía. Lendas sobre antigos castelos, vinganzas, ruínas e pantasmas que contaban os labregos da zona.

Porén, estas historias non impediron que as campas que hai nela se converteran nun dos lugares escollidos pola mocidade para as súas xuntanzas. Daquela a Selva Negra estaba rodeada de prados e terras de labor e separada deles por un rexo muro de pedra, que aínda se conserva en parte.

A etapa máis recente da finca está moi venceillada aos seus penúltimos propietarios, o matrimonio formado polo profesor e médico analista José Daporta González e a pianista Rosita López Comunión. Un matrimonio que destacaba na gris Compostela posterior á Guerra Civil.

A párella, grandes amantes das artes, chegaron a formar unha gran colección de arte con cadros de artistas tan variados como Luís Seoane ou Sorolla e Gauguin. Amais eran propietarios da desaparecida Libraría ‘Galí’, na rúa do Vilar, enriba da cal o doutor tiña o seu laboratorio.

O proceso de restauración

No momento da súa adquisición (2007), o espazo caracterizábase pola existencia dunha carballeira, de exemplares de gran porte, que rodeaba unhas 2 hectáreas de prado en tránsito a mato; após da carballeira, unha masa de eucaliptos de alta densidade e unha poboación de acacias en avance. Aquí e acolá, algúns piñeiro e nas partes altas un mato denso con abundancia de fieitos.

[8] Parques de Santiago de Compostela

A intervención consistiu inicialmente na eliminación de eucaliptos e acacias e no tratamento silvícola das outras especies existentes, maioritariamente carballos.

Plantáronse novos exemplares das especies presentes e engadíronse outras (castiñeiro, cerdeiras, faias, capudres, sobreiras,...), algunas micorrizadas, non só para facilitar o crecemento dos exemplares plantados senón tamén para asegurar a futura presenza de setas. O obxectivo era reverter o proceso de eucaliptización, ampliar a carballeira e conformar un parque natural con diversidade de especies autóctonas.

A Selva Negra [9]

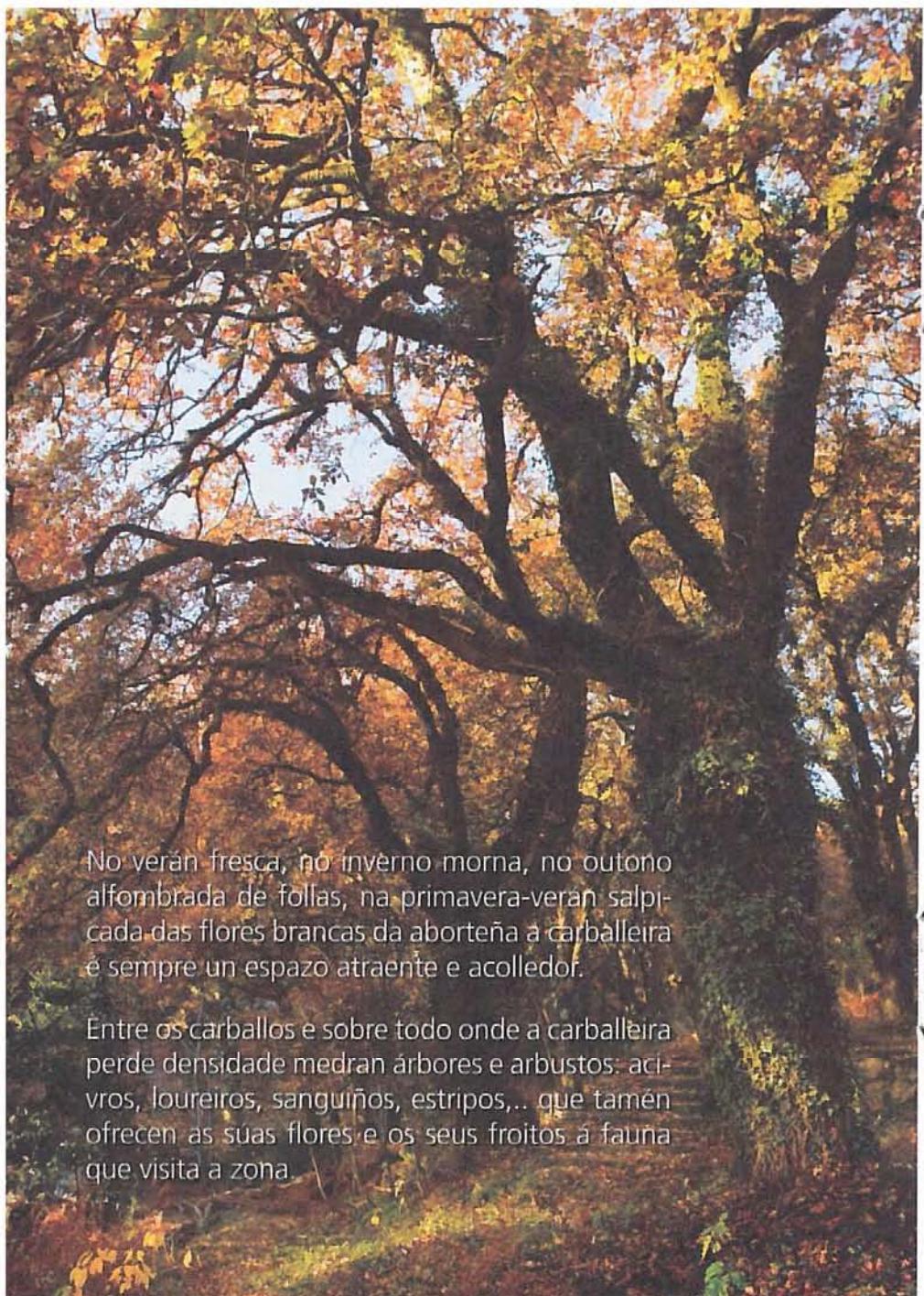
Saneáronse os prados, recuperáronse as minas de auga, e restauráronse parcialmente os muros, non só os perimetrais senón tamén os interiores. Acondicionáronse os puntos de entrada, redifiníronse os camiños e incorporáronse paneis informativos. O resultado, que se irá vendo a medida que se asente a vexetación, é o acrecentamento do valor ecolóxico, do valor paisaxístico e do valor lecreativo do espazo.

puntos de interese

1 A carballeira

A masa de carballos antigos, hoxe dividida pola estrada a Figueiras, é o máis característico da Selva Negra e quizais explique o seu nome, porque as árbores non só inciden na humidade e na temperatura senón tamén na iluminación do interior da carballeira, que na época de verán vese claramente reducida pola súa frondosidade. Arredor da vella carballeira medran hoxe carballos novos, xa sen a competencia dos eucaliptos e as acacias. E no seu interior, gabean os chuchameis, desenvólvense as setas e encontran acubillo e alimento algúns insectos, como a vacaloura.

No verán fresca, no invérno morna, no outono alfombrada de follas, na primavera-verán salpicada das flores brancas da aborteña a carballeira é sempre un espazo atraente e acolledor.

Entre os carballos e sobre todo onde a carballeira perde densidade medran árbores e arbustos: aci- vros, loureiros, sanguíños, estripos,... que tamén ofrecen as súas flores e os seus froitos á fauna que visita a zona.

2 Os prados

Na marxe esquerda da estrada que leva ao Pedroso, un prado fondo, recén plantado con froiteiras, serve de nexo entre as carballeiras que se sitúan nas zonas más altas e de más pendente.

E despois da entrada principal e preto dela, entre o regato e un muro e presidido pola fonte que caracteriza a Selva Negra, desenvólvese a campa inferior, ampla. Medran no noiro que acompaña o regato distintas especies de árbores e arbustos e, detrás do muro, a altura do seu límite superior, esténdese a carballeira, que achega ao prado follas e sombra. No verán, destaca a color rosada das flores dos estalotes entre as outras plantas ventu-

reiras que tapizan o muro ou se asentan preto da súa base. E no outono, aparecen as setas, coa súa variedade de formas e cores.

A prensa do século XIX recollía noticias sobre merendas e verbenas que se celebraban neste prado, a carón da fonte, e a primeira guía turística da cidade (1885) recomendaba a visita a este espazo, ao que, segundo parece, os propietarios permitían o libre acceso da veciñanza.

Polo camiño elevado que hai á dereita da campa, baixo as ramas dos rexos carballos e entre as pequenas frondosas que medran entre eles, chégase, preto da fonte, aos restos dunha construción, á que se accede por unhas escaleiras de pedra. Este

puido ter sido o lugar onde a propietaria da finca, Rosita López Comunión, tocaba o piano rodeada do son do vento entre os carballos e do murmurio da auga que manaba da fonte.

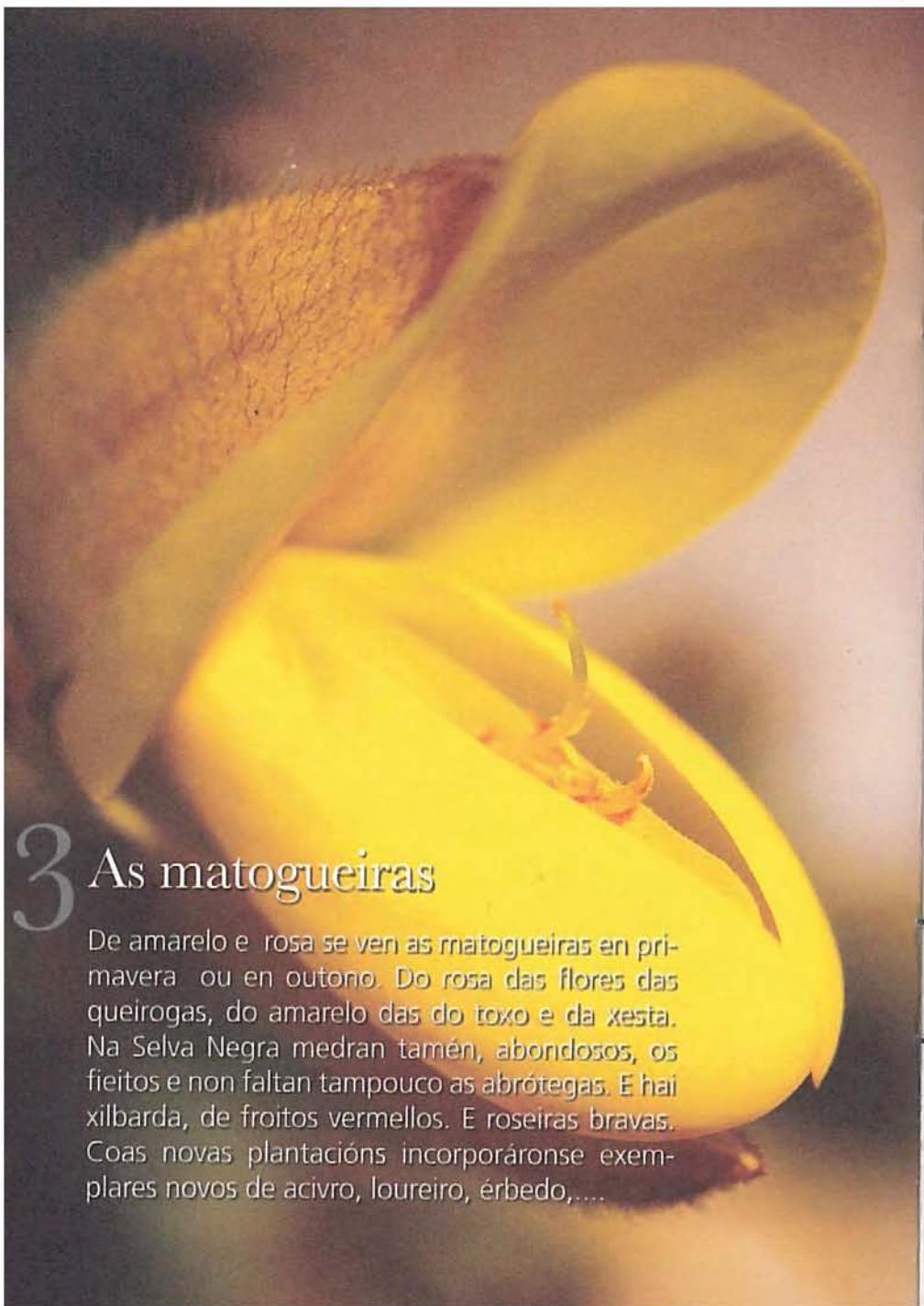
Após da carballeira central e seguindo o curso do regato, consérvase outro prado que remata na boca das minas de auga. A carón delas pasa un camiño, que logo de recibir o sendeiro que ven da carballeira, acompaña ao prado.

Silvas e carballos novos tentan ocupalo, ademais das acacias que brotan reiteradamente. Sen un control continuado, as acacias, que se comportan como invasoras desprazando as especies autóctonas, acabarán ocupando o prado, como antes ocuparon a ladeira que baixa do Monte Pedroso.

3 As matogueiras

De amarelo e rosa se ven as matogueiras en primavera ou en outono. Do rosa das flores das queirogas, do amarelo das do toxo e da xesta. Na Selva Negra medran tamén, abondosos, os fieitos e non faltan tampouco as abrótegas. E hai xilbarda, de froitos vermellos. E roseiras bravas. Coas novas plantacións incorporáronse exemplares novos de acivro, loureiro, érbedo,....

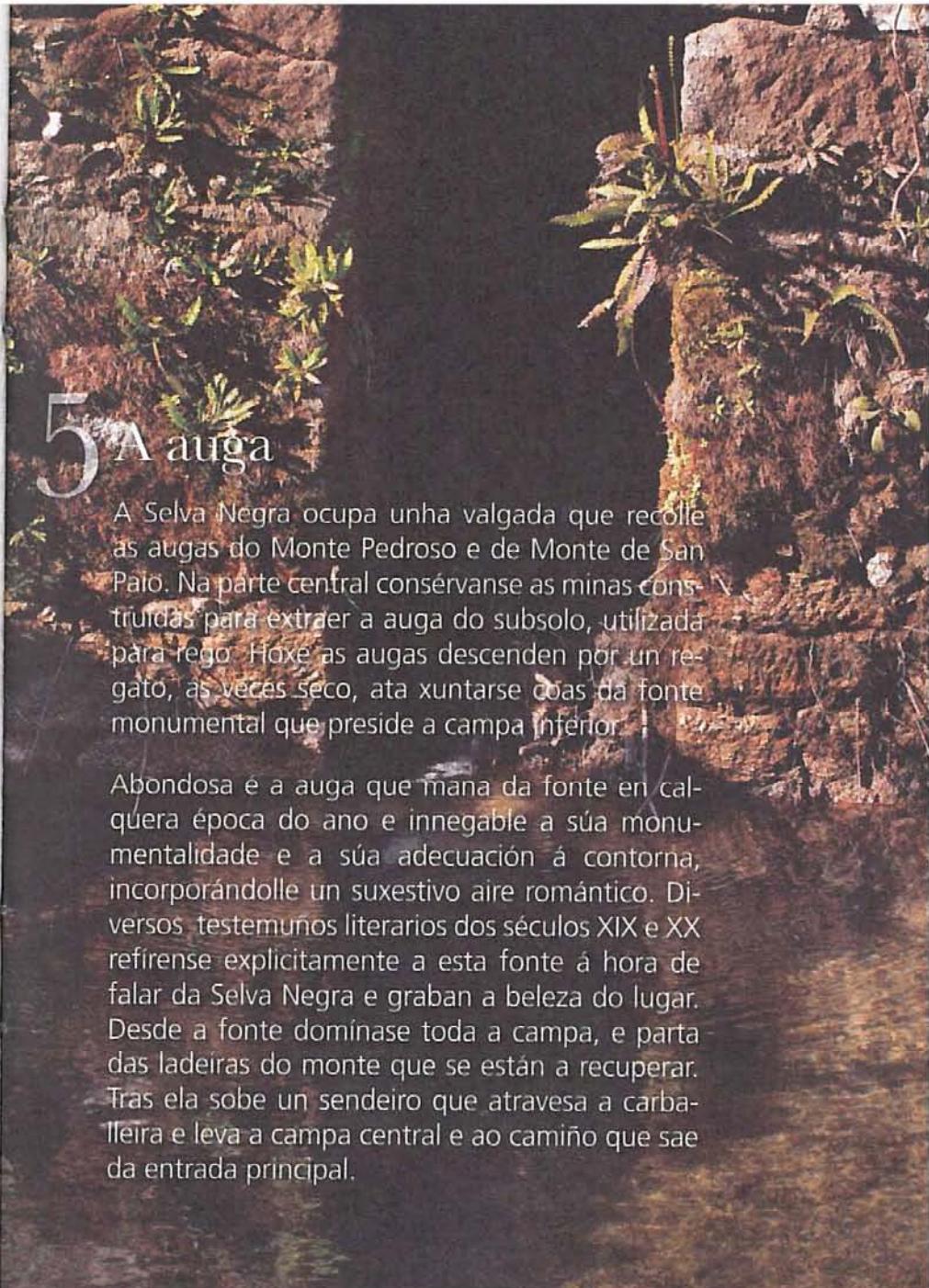
4 A fauna

A falta dun estudo en profundidade que haberá que facer cando o parque estea máis consolidado, son xa a día de hoxe variadas as especies de fauna que se poden observar na Selva Negra, algunas especialmente fermosas como as grandes bolboretas, *Papilio machaon* ou *Iphiclus podalirius*. E na lagoa téñense visto especies diferentes de libélulas, desde as más pequenas ata a más grande (*Anax imperator*), que comparten espazo coas ras. Non faltan as lagartixas nin o lagarto arnal, buscando o sol desde os muros.

E son moitas as aves que visitan a Selva, desde os pequenos ferreiriños ata o grande miñato, que se pode escutar a moitas horas do día. Como se poden escutar os petos, e, con sorte, apreciar as súas vivas cores. Máis doado é ver o gaio (ou pega marza), tamén de cores vistosas, pero azuladas. E os pombos, quizais atraídos polas ladrás, avístanse por grupos na Selva Negra, onde tampouco falta o esquío, tamén comedor de ladrás. Mesmo hai quien asegura ter visto atravesar o parque, cando a luz do día aínda era cativa, o grande depredador.

5 A auga

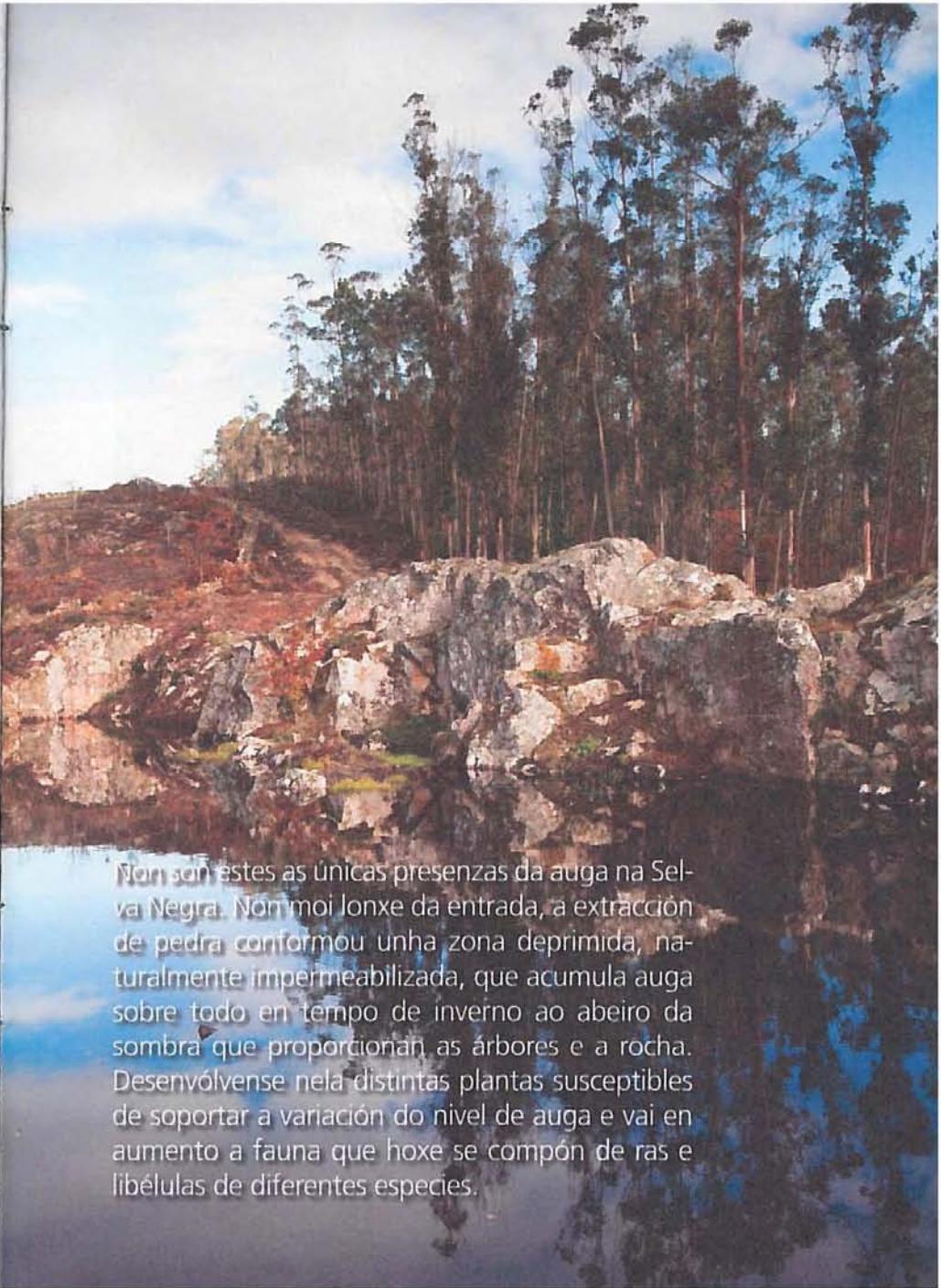
A Selva Negra ocupa unha valgada que recolle as augas do Monte Pedroso e de Monte de San Palo. Na parte central consérvanse as minas construídas para extraer a auga do subsolo, utilizada para rego. Hoxe as augas descendén por un regato, as veces seco, ata xuntarse coas da fonte monumental que preside a campa inferior.

Abondosa é a auga que mana da fonte en calquera época do ano e innegable a súa monumentalidade e a súa adecuación á contorna, incorporándolle un suxestivo aire romántico. Diversos testemuños literarios dos séculos XIX e XX refírense explicitamente a esta fonte á hora de falar da Selva Negra e graban a beleza do lugar. Desde a fonte dominase toda a campa, e parte das ladeiras do monte que se están a recuperar. Tras ela sobe un sendeiro que atravesa a carballeira e leva a campa central e ao camiño que sae da entrada principal.

A fonte está formada por un corpo de pedra con inscricións na parte dianteira e coroado por unha estrutura a modo de cheminea. Conta con dous canos que desembocan nun pía con desauga-doiros laterais e unha canle central que leva a auga até o prado, onde se xunta co regato. A canle está rodeada por bancos corridos tamén de cantería que saen da propia fonte e a rodean polas beiras.

A auga, logo de beirear o prado ou campa inferior, forma nel pequenas pozas e diríxese ao exterior do muro principal, onde conforma unha zona húmida arborada; atravesa logo a estrada para seguir o seu curso cara ao río Sarela.

Nor son estes as únicas presenza da auga na Selva Negra. Non moi lonxe da entrada, a extracción de pedra conformou unha zona deprimida, naturalmente impermeabilizada, que acumula auga sobre todo en tempo de inverno ao abeiro da sombra que proporcionan as árbores e a rocha. Desenvólvense nela distintas plantas susceptibles de soportar a variación do nivel de auga e vai en aumento a fauna que hoxe se compón de ras e libélulas de diferentes especies.

6 A paisaxe

Os labores de restauración realizados no ano 2010, nomeadamente o apeo de eucaliptos e acacias, que se fixeron de xeito que non houbo arrastres significativos de terra, explican, non obstante, que, no inmediato, as ladeiras da Selva Negra non teñan o aspecto vizoso que sen dúbida acabarán tendo, cando se recobran de herba e mato e medren as árbores plantadas: castiñeiros, sobreiras, aciñeiras, faias, capudres,... Entón será maior o interese de achegarse a algúns dos

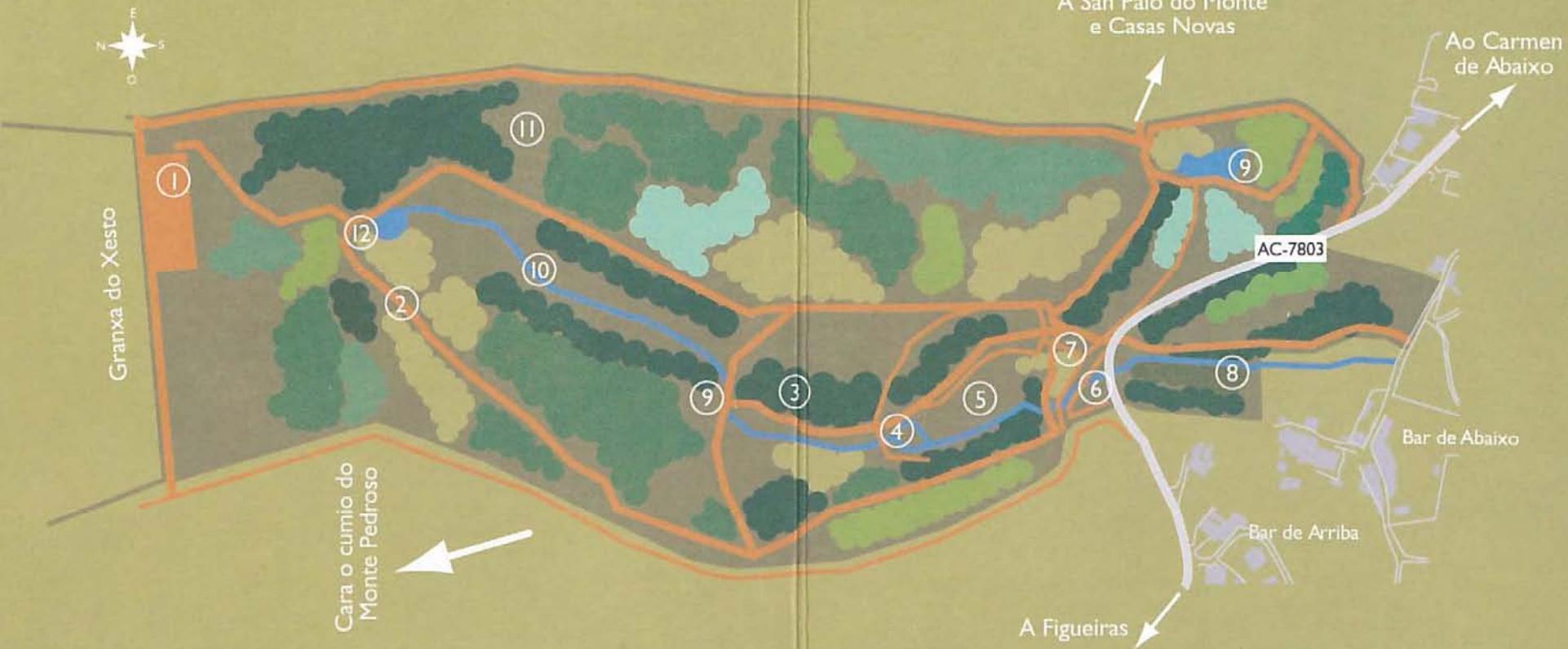

puntos altos e gozar non só da carballeira central senón tamén das ladeiras que componen a finca, cambiantes coas estacións; e para calquera observador será atractivo seguir desde agora a recuperación da vexetación. Os paneis informativos situados en puntos estratégicos axudarán a identificar espazos e especies, mesmo de aves.

Se os camiños e os sendeiros da Selva Negra permiten perspectivas atractivas da propia finca e mesmo da cidade, unha visión especialmente interesante é a que pode aprezarse desde os camiños circundantes, nomeadamente o que descorre pola aba do Monte Pedroso, dotado de bancos, desde os que se pode gozar dunha ampla vista do parque e da cidade e mesmo escutar con claridade o son das badaladas da Catedral.

A Selva Negra

Santiago de Compostela

Puntos de interese

1 Aparcamento	7 Entrada principal
2 Miradoiro / Área de descanso	8 Prado de froiteiras
3 Carballoira central	9 Lagoa
4 Fonte	10 Prado das minas
5 Prado da fonte	11 Miradoiro
6 Humidal	12 Minas de auga

www.compostelaviva.org

CONCELLO DE SANTIAGO
Concello de Santiago
Concellaría do Medio Ambiente
Parques e Xardíns

Compostela
VIVA

CONSORCIO DE SANTIAGO